

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 910 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamon Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyevna	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	
Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятowa Камoла Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	198
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi	203
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi	207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	232
Шермаматова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўгли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	243
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг.....	248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	264
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	268
Uzakova Umida Ruzievna	

Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari	278
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Difuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	295
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	300
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	306
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	312
Olimova Nodira Xamrakulovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash	331
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий	335
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	345
Xudoyorov Laziz Niyozovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi	357
Amonova Dilafro'z O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	362
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	367
Hamrokulov M. O.	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalari faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi	375
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati	379
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	388
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	392
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari	402
Oybek Toshmurovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	406
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba	412
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti	418
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli	422
Abdullayeva Dildora Qudratovna	

Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	425
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	430
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	435
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	441
Maxamadaliyeva MahliyoXon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari	448
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	453
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	459
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	466
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni	473
Babanazarova Gulzar Ziautdinovna, Ajibayeva Raiiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	479
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	482
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	490
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	497
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	
Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	503
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	509
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	513
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	519
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рахимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	528
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	534
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	538
Kabulova Nurgo'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish	541
Muminova Maxbuba Abduvafoyevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	548
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlari..	552
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili	557
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	562
Sharipova Shoxida Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	567
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlari	574
Sultanov Maxmud Axmedovich	

Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari.....	578
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	586
Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	596
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash.....	599
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini paralellashtirish.....	605
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri.....	610
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	615
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	623
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy.....	626
Икрамова Нодира Бурхон кизи	
Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	631
Kasimov Azamat Abduraimovich	
O'zbekiston Respublikasi budjetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi.....	638
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	645
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан.....	650
Сагиева Молдир Оразбай кизи	
Оценка категории вейпов среди курильщиков электронных сигарет Узбекистана.....	655
С. М. Мирзалиев, М. О. Куролов, Г. К. Абдурахманова, Джуди Сметана, Крисси Льюис	
Jahon kabel bozorini tatbiq etish va rivojlantirish xususiyatlari.....	668
Uralov Olimjon Maxammadjonovich	
Moliyaviy hisobotlar va ularni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlari rivojlantirish.....	673
Nomozova Qumri Isoyevna, Abdinazarov Samijon Abbos o'g'li, Jabbarov Azamat Murodullayevich, Boymurodov To'liqin Azamatovich	
Digital Transformation Implementation Directions and Instrument Analysis.....	680
Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
Understanding Financial Indicators and Their Strategic Utilization: Insights from Global Practices and Uzbekistan's Experience.....	684
Astanova Zarnigor Obid qizi, Nomozova Qumri Isoyevna, Jurayev Xurshid Mamatkulovich, Ismatova Kamola Obid qizi	
Turizm xizmatlari eksportida zamonaviy texnologiyalar orqali xizmatlar sifatini oshirishning ahamiyati.....	690
Bakhromov Akmal Abduvahid o'g'li	
Sanoat korxonalarida personal mehnatini tashkil etishni optimallashtirish yo'llari.....	695
Dilovarxo'jayeva Dilnozaxon Shavkatxo'ja qizi, Rustamova Dilnoza Jamshid qizi, Axtamova Parizod Oybek qizi, Nuritdinova Maftuna Jahongirovna	
O'zbekiston Respublikasida pul-kredit siyosati instrumentlaridan foydalanish amaliyotini takomillashtirish..	701
Kaxarova Dilnoza Shavkatovna	
Bojxona faoliyatini transformatsiyalashda innovatsion boshqaruvni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar.....	706
Ro'ziboyev Muhiddin Xushnudovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida aholining tadbirkorlik faolligini oshirish tendensiyalari.....	710
Xudayarova Maftuna Shavkatovna	
O'zbekiston qishloq xo'jaligini rivojlantirishda xorijiy va mahalliy investitsiyalarning o'rni.....	717
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	

Факторы успеха в управлении инвестициями промышленных предприятий	721
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Issues of minimizing risks related to mortgage lending of commercial banks of the republic of Uzbekistan	726
Kulliev Istam Yangimurodovich	
O'zbekiston Respublikasida nomoddiy aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida tashkil etish xususiyatlari	735
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Tijorat banklari faoliyatida risklarni pasaytirish yo'llari.....	740
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboyevich	
Investitsiyalar – moliyaviy barqarorlik kafolati.....	746
Xaydarov Nizamiddin Xamrayevich	
Современные подходы к управлению системой заработной платы и льгот в условиях рыночной экономики	751
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Atrof-muhit muhofazasida xulq-atvor iqtisodiyotining roli	759
Djalilov Farxod Abduganiyevich	
Eco-Paths of Uzbekistan: How Corporate Social Responsibility in Tree Planting and Transport Infrastructure is Paving the Way For Sustainable Futures.....	763
Oybekov Shohjahon Akmal o'g'li, Alfira Sofia, Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Oliy ta'lim xizmatlar bozorida raqamli marketingning ahamiyati.....	771
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Sanoatning kon-geologiya korxonalari iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash xususiyatlari.....	776
Xotamov Javohir Abdusharop o'g'li	
Qishloq xo'jaligi agrotexnologiyalarni tijorat banklari orqali kreditlash yo'llari	781
Isakov J. Ya.	
Savdo korxonalarini rivojlantirishda tijorat banklarining ahamiyati va ularni takomillashtirish istiqbollari.....	788
Aktamov Abdulvali Abdug'ani o'g'li	
Ekologik muammolar va "yashil" iqtisodiyot.....	794
Axunova Shohista Nomanjanovna, Maxkamova S. Sh.	
Rivojlangan mamlakatlar tajribasida umidsiz soliqlar qarzini hisobdan chiqarish tartiblari va uni amaliyotda qo'llash masalalari.....	798
G'aybullayev Abdunabi Abduvohid o'g'li, Usubjanov Shavkat Sidiqjanovich, Abdulazizov Baxodirjon Muhammadzohid o'g'li	
Qishloq xo'jaligida qiymat yaratish zanjirini raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida takomillashtirish	804
Iroda Turdibayevna Kudratova	
Soliq hisobi va tahlilini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	808
Jumayev Umid Nazarovich, Xo'jayev Sadridin Mamatmurotovich, Gapparov Zokirjon Bozorovich	
Biznesni raqamlashtirishning iqtisodiy mazmuni va binnesni transformasiyasining nazariy asoslari.....	812
Mamajonov Fayzullo Abdusamatovich	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	816
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning ahamiyati va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri.....	824
Maxmudaliyeva Manzuraxon Raxmon qizi	
Globalashuv sharoitida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari	827
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li, Xakimov Javohir Hamza o'g'li, Turganbaev Nursultan Bayram o'g'li, Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich, Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Davr xarajatlari va audit hisobini takomillashtirish.....	833
Quliyev Komiljon Shuxratovich, Ismatov Shohislom Nabi o'g'li, Qilichov Chingiz Ne'mat o'g'li	
Innovatsion ta'lim texnologiyalarining mohiyati va nazariy asoslari.....	836
R. K. Ollaberganova	
Mamlakatda moliya bozorini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	841
Rizayeva Laylo Patxulla qizi, Boboqulova Shaxlo Turg'in qizi, Aminjonova Nozima Naimjonovna	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish sharoitlari va imkoniyatlardan samarali foydalanish tahlili	846
Turgunov Odilbek Maripovich	
Hudud investitsion faolligini oshirishda marketing strategiyalaridan samarali foydalanish yo'llari	853
Achilov Abrorjon Niyatqobilovich, Ergashev Alijon Hojimatovich	

Инструменты финансового рынка в сокращении уровня бедности в экономике Республики Узбекистан.....	857
Саиткулова Матлуба	
“Yashil” iqtisodiyot, ekologiyalashtirish va barqaror rivojlanish integratsiyasi: barqaror kelajakni ta’minlashga kompleks yondashuv.....	862
Tadjibayev Zakir Malikovich	
O‘zbekistonda iqtisodiy faollikni ta’minlashga qaratilgan fiskal va monetar siyosatlarining hozirgi holati.....	867
Xudaybergenova Nigora Turgunbayevna	
Davlat budjetida g‘azna ijrosining o‘rni.....	874
Jo‘rayeva Mohinur Norqul qizi, Axmedova Yashnar Abdulla qizi, Nosirova Jamila Akbarovna	
Davlat budjeti daromadlarining ijrosi va nazorati.....	878
G. M. Samandarova	
Sanoat korxonalarida intellektual resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish mexanizmi.....	883
Q. A. Odinayev	
Tools of State Policy for Sustainable Development of Social Infrastructure in Uzbekistan.....	888
Abbasov Baurjan Madiyarovich, Navik Istikomah, Se M.Si, Nasriddinov Fazliddin	
Некоторые вопросы инноваций в развитии банковской деятельности.....	894
Джураев К. Т.	
Применение цифровых технологий в противодействии финансовым мошенничествам	901
Гадаев Исмат Ядгарович	
Turizm sohasida kadrlar tayyorlashga ilmiy-nazariy yondashuvlar va kadrlarning zamonaviy kompetensiyalari	905
Yuldasheva Dilnoza Ulug‘bekovna	

DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINING IJROSI VA NAZORATI

G. M. Samandarova

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Maqolada davlat budjeti daromadlarining ijrosi va nazorati bo'yicha ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, 2017–2022-yillarda YAIMdagi Davlat budjeti daromadlar hajmini soliqlar kesimida o'sish tendensiyalari tahlil qilingan va tegishli tartibda xulosa hamda tavsiyalar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: davlat budjeti daromadlari, soliq, davlat budjeti nazorati, moliyaviy-xo'jalik, ichki audit.

Abstract: The article contains information on the implementation and control of state budget revenues. Also, in 2017–2022, the growth trends of the State budget revenue in the GDP in the tax section were analyzed and conclusions and recommendations were made accordingly.

Key words: state budget revenues, tax, state budget control, financial and economic, internal audit.

Аннотация: В статье содержится информация об исполнении и контроле доходов государственного бюджета. Также в 2017–2022 годах проанализированы тенденции роста доходов Государственного бюджета в ВВП по налоговой части и сделаны соответствующие выводы и рекомендации.

Ключевые слова: доходы государственного бюджета, налоги, государственный бюджетный контроль, финансово-экономический, внутренний аудит.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi davlat budjetining barqarorligini ta'minlash, budjet mablag'larining natijadorligi va samaradorligini oshirish, shuningdek, davlat budjeti nazoratini takomillashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida "Davlat budjeti xarajatlari samaradorligini yanada oshirish va davlat moliyaviy nazorati organlari faoliyatini takomillashtirish" kabi muhim vazifalar belgilangan. Mazkur ustuvor vazifalar ijrosini ta'minlash davlat moliyaviy nazoratining ilg'or standartlarini joriy etish, fiskal nazoratning masofaviy usullarini keng qo'llash va davlat budjet xarajatlarining samaradorligini ta'minlashga oid taklif va tavsiyalar ishlab chiqish zarurligini belgilaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'z mazmuniga ko'ra, davlat moliyaviy nazorati predmetining hajmli va murakkabligi, uni mazmuni va qo'llash ko'lamini aniqlashda yagona yondashuvning yo'qligi bilan izohlanadi. Shuning uchun ham olimlar o'rtasida davlat moliyaviy nazorati tushunchasi talqinlarida turli nuqtai nazarlar mavjud.

Xususan, rus olimlari jumladan, "L.N Ovsyannikovning so'zlariga ko'ra, ushbu nazorat "davlatning o'z moliyaviy manfaatlarini va fuqarolarning moliyaviy manfaatlarini himoya qilish huquqini qonuniy huquqlari bilan amalga oshirish" imkoniyatini ta'minlash maqsadida amalga oshiriladi".

A.N. Kozirin esa davlat moliyaviy nazoratini "moliyaviy operatsiyalarning qonuniyligi va ishonchligini o'rnatish, moliyaviy-xo'jalik faoliyatning iqtisodiy samaradorligini xolisona baholash va uni ko'tarish zahiralari

aniqlash, budjetga daromad tushumlarni ko'paytirish hamda davlat mulkini saqlash maqsadida muayyan tashkiliy shakl hamda usullardan foydalangan holda tegishli vakolatlarga ega bo'lgan davlat organlarining amalga oshiradigan faoliyati" deb ta'riflaydi.

S.O.Shoxin va L.I.Voronina "Moliyaviy nazorat deganda korxonalar, muassasalar va tashkilotlar moliyaviy-xo'jalik faoliyatining iqtisodiy samaradorligini xolisona baholash, xo'jalik va moliyaviy operatsiyalarning qonuniyligini va maqsadga muvofiqligini belgilash va davlat budjeti daromadlarining zaxiralarini aniqlash maqsadida ushbu faoliyatni nazorat qilish funksiyalarini bajaruvchi davlat va jamiyat organlarining ko'p jihatli, ko'p tarmoqli nazorat tizimini tushunish lozim". deb ta'kidlashadi Bu talqin moliyaviy nazoratni faqat tarmoqlararo nazorat tizimi deb turli nazorat organlarining faoliyatini sezilarli darajada chegaralab quyadi.

Y.K.Baranova esa davlat moliyaviy nazorati budjet xuquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi, budjet qonunchiligi va boshqa meyoriy-xukukiy xujjatlarga rioya etilishini ta'minlashga qaratilgan moliyaviy siyosatning dastagi hisoblanadi deydi. Yoki A.V.Penchuk davlat moliyaviy nazorati davlat va munitsipal moliyani boshqarishning funksional elementidir deb ta'riflaydi.

Shu bilan birga O'zbekiston iqtisodchi olimlari T.Malikov va O.Olimjonov tomonidan 2019-yil chiqarilgan "Moliya" darsligida moliyaviy nazoratga quyidagicha "Barcha iqtisodiy subektlarning (davlat, korxona va tashkilotlarning) moliyaviy faoliyati ustidan qonunchilik va ijroiya hokimiyati organlarining turli darajalari, shuningdek maxsus tashkil etilgan muassasalar tomonidan amalga oshiriladigan nazoratga moliyaviy nazorat deyiladi" deb ta'rif beriladi.

M.M.To'laxo'jayeva "Moliyaviy nazorat - davlat tomonidan tashkil etilgan, nazorat qilish vazifalari yuklatilgan davlat yoki muctakil jamoat organlari tomonidan hukumat, korxonalar, tashkilotlar va muaccacalar faoliyatining camaradorligini aniqlashga qaratilgan nazorat tizimidir degan fikrni o'rtaga tashlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada ilmiy va ommabop adabiyotlar bilan ishlash, hujjatlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, prognozlashlash, induksiya, deduksiya va matematik-statistik tahlil ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, taniqli iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlaridan foydalangan holda iqtisodiy samaradorlikni hisoblash usullari qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Davlat budjeti "daromadlari va xarajatlarini shakllantirish, ijro etish, shuningdek, ular ustidan davlat moliyaviy nazoratining samaradorligini oshirish, budjet tushumlarini to'liq tushushiga, budjet mablag'larini maqsadlilikigiga, manzilliligiga va natijadorligiga xizmat qiladi. Mamlakat boshqaruvining faoliyatini moddiy jihatdan ta'minlash va iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishda davlat budjeti daromadlari asosiy vosita sifatida mo'him ahamiyat kasb etadi". Budjet daromadi pul mablag'i jamg'armalarini shakllantirish jarayonida paydo bo'ladigan iqtisodiy munosabatlarni aks ettirib, hokimiyat organlari boshqaruviga kelib tushadi.

"Davlatning davlat vazifalari va funksiyalarini moliyaviy jihatdan ta'minlash uchun mo'ljallangan markazlashtirilgan pul jamg'armasi" "Davlat budjetini shakllantirishda budjet daromadlari davlat bilan yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasida vujudga keladigan moliyaviy munosabatlarni o'zida aks ettiradigan davlat pul resurslarining bir qismi hisoblanadi". Budjet daromadlari, asosan, xo'jalik subyektlari, uy xo'jaliklari va jismoniy shaxslardan olinadigan soliq, yig'im va majburiy to'lovlar va boshqa moliyaviy resurslar hisobidan shakllantiriladi.

Budjet daromadlarida soliqlar muhim ahamiyat kasb etadi. Soliqlar Davlat budjeti daromadining katta qismini ta'minlaydi. O'zbekistonda 2021-yilda Davlat budjeti daromadlari 164,8 trln so'mni tashkil etgan. Shundan soliq organlari tomonidan 128 trln so'm (77%), Bojxona organlari tomonidan 33,2 trln so'm (20,2%) so'm shakllantirilgan. Ko'pgina mamlakatlarning Davlat budjeti daromadlarida soliqlar 90% atrofida tashkil etadi. Mamlakatimizda davlat budjeti daromadlarini shakllantirish manbalari quyidagicha. Jumladan: soliqlar va yig'imlar, boshqa majburiy to'lovlar; Davlat aktivlarini joylashtirish, foydalanishga berish va sotishdan olingan daromadlar; Rezident-yuridik shaxslarga berilgan budjet ssudalarini va chet davlatlarga ajratilgan kreditlarni to'lash hisobidan to'lovlar, shuningdek, qonun hujjatlariga muvofiq boshqa daromadlar hisobidan ham shakllantiriladi.

So'ngi 2017–2022-yillarda mamlakatda olib borilgan islohatlar natijasida Davlat budjeti daromadlari o'sish barqarorligini saqlab qoldi. Jumladan, 2020-yilda Davlat budjeti daromadlari ijrosi 132 938,0 mlrd so'mni tashkil qilgan va 2019-yildagiga nisbatan 118,5 foizga, 2017-yilga nisbatan 2 barobardan ortiq (232,8%) oshganligini ko'ramiz. 2020-yilda 2017-yilga nisbatan o'sish 114,0 foizni, 2022-yilda 2017-yilga nisbatan to'rt borobardan ortiq (406,3) o'sgan va 2020-yilga nisbatan esa 50 foizga oshgan. (1-jadvalga qarang).

1-jadval: 2017–2022-yillarda YAIMdagi Davlat budjeti daromadlar hajmini soliqlar kesimida o'sish tendensiyasi

Ko'rsatkichlar	Ijro qilish, mlrd. so'm					YAIM hajmiga nisbatan (foiz)				
	2017	2019	2020	2021	2022	2017	2019	2020	2021	2022
Yalpi ichki mahsulot	249136,4	532712,5	605514,9	738425,2	888341,7	100	100	100	100	100
Daromadlar (maqsadli jamg'armalarsiz) – jami	49684,8	112165,4	132938,0	164800,0	201900,0	20,0	21,0	21,9	22,3	22,7
Bevosita soliqlar	11538,9	31676,8	45206,9	58900,0	64400,0	4,6	5,9	7,5	8,0	7,2
Bilvosita soliqlar	26133,6	46427,3	46428,4	56300,0	71400,0	10,5	8,7	7,7	7,6	8,0
Resurs to'lovlari va mulk solig'i	6867,4	19680,7	21257,0	23000,0	23900,0	2,8	3,7	3,5	3,1	2,7
Boshqa daromadlar	5144,8	14380,7	20045,8	26600,0	42200,0	2,1	2,7	3,3	3,6	4,7

So'nggi yillarda olib borilgan islohotlar natijasida aylanma mablag'dan olinadigan soliq bekor qilinib, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining stavkasi 22,5 foizdan 12 foizga tushirildi, shuningdek, qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) 20 foizdan 15 foizga pasaytirildi. Yuridik shaxslar uchun g'mol-mulk solig'i besh foizdan ikki foizga tushirilib, yagona ijtimoiy to'lov (budjet tashkilotlari va davlat korxonalaridan tashqari) o'n ikki foizgacha kamaytirildi. 2021-yilda QQS to'lovchilar soni 2016-yilga nisbatan 17,3 barobarga, foyda solig'i to'lovchilari 15,2 barobarga va yer solig'i to'lovchilari 38 barobarga oshdi. Bu soliq yukini hama uchun teng taqsimlanishi natijasida amalga oshirildi.

2020-yil uchun O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 9-dekabrda "2020-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida"gi Qonuni hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar Kengashlari tomonidan Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeta, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari parametrlarida umumdavlat soliqlaridan mahalliy budjetlarga soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha tuman (shahar)lar budjetlariga ajratmalar o'rganilganda, hududiy moliya va gaznachilik organlari tomonidan "Davlat moliyasini boshqarish axborot tizimi" ATga ayrim daromad turlari bo'yicha belgilangan taqsimotlarni noto'g'ri kiritilgan. Natijada Navoiy viloyatining viloyat va Toshkent shaxrining shahar budjetlariga tumanlar (shaharlar) budjetlaridan 40 215,4 mln so'm, tumanlar (shaharlar) budjetlariga Navoiy va Samarqand viloyatlarining viloyat hamda Toshkent shaxrining shahar budjetlaridan 25 269,3 mln so'm miqdoridagi to'lovlar o'tkazilmasdan qolgan. Qoraqalpog'iston Respublikasi respublika budjeta, viloyatlar va Toshkent shahar maxalliy budjetlariga tuman(shahar)lar budjetlaridan 40 215,4 mln sum, tuman(shahar)lar budjetlariga Qoraqalpog'iston Respublikasi respublika budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlaridan 25 269,3 mln so'm miqdoridagi to'lovlar o'tkazilmasdan qolgan.

Davlat budjeti daromadlari ijrosi to'g'risidagi hisobotni birlamchi ma'lumotlari, asosan Davlat soliq qo'mitasi va Davlat bojxona qo'mitasida shakllangan bo'lib, taqdim etilgan hisobot shakllarida ushbu qo'mitalar tomonidan hisobi yuritilayotgan davlat budjetining ijrosi bilan bog'liq asosiy ko'rsatkichlar aks ettirilmasdan qolgan.

G'aznachilik tizimida davlat bojlari, yig'imlar va boshqa majburiy to'lovlarni avtomatlashgan tartibda ajratma qilish tartibi barcha vazirlik va idoralar tomonidan undiriladigan davlat bojlari, yigimlar va boshqa majburiy to'lovlar uchun to'liq qo'llanilmaganligi natijasida, 2020-yilda Davlat budjetiga daromadlarni to'liq kirim qilinmay qolgan. Masalan, O'simliklar karantini davlat inspeksiyasi tomonidan ko'rsatilgan xizmatlar uchun undiriladigan yig'imlar daromadlar bo'yicha shaxsiy g'azna hisobvaraqlariga yo'naltirilmasdan inspeksiyaning budjetdan tashqari maxsus hisob raqamida jamlanib, ularni Davlat budjetiga o'z vaqtida taqsimlanmasligi hamda belgilangan taqsimot meyorlarini buzilishi natijasida 6 812,1 mln so'm tushumlar Davlat budjeti daromadlariga kirim qilinmasdan qolgan. Shuningdek, G'aznachilik va Markaziy bank o'rtasida 2020-yil 13-fevralda 170-sonli shartnomaga asosan Markaziy bank depozitiga joylashtirilgan 2 000,0 mlrd so'm mablag'lar uchun Markaziy bank tomonidan 260,5 mlrd so'm foizlar tarzidagi daromadlar hisoblanib, Soliq kodeksining 344-345-moddalarida belgilangan tartibga amal qilinmasdan, 15 foizlik stavkada to'lov manbaida 39 073,9 mln so'm soliq summasi respublika budjetiga to'lab berilmagan.

Shu bilan birga, soliq turlari kesimida QQS bo'yicha belgilangan 20 999,6 mlrd so'm prognoz 20 485,6 mlrd so'm yoki 97,6 foizga bajarilib, 513,9 mlrd so'mga bajarilmagan. Xususan yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo inspeksiya 838,1 mlrd so'm, Toshkent viloyati 62,7 mlrd so'mga, Toshkent shahar 63,9 mlrd so'mga bajarilmagan. 2020-yilda jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i uchun belgilangan 774,2 mlrd so'm prognoz 733,4 mlrd so'mga yoki 94,7 foizga bajarilgan yoki belgilangan prognoz ko'rsatkichlari 40,8 mlrd so'mga bajarilmagan.

Bundan tashqari, budjetlashtirish jarayonini monitoring qilish muammolarini har tomonlama o'rganish, samaradorlik mezonlaribuyicha berilgan taklif va ko'rsatkichlardan foydalangan holda baholashga yondashuvni ishlab chiqishni taqozo etadi. "Umuman olganda, olib borilgan tadqiqotlar respublikada davlat moliyaviy nazorat-

tini isloh qilish sharoitida budget jarayoni ustidan nazoratni metodik ta'minlashni ishlab chiqishni nazarda tutuvchi belgilangan maqsadga mos keladi. Shu bilan birga Davlat moliyaviy nazoratini amalga oshiruvchi organlar (Hisob palatasi, Davlat moliyaviy inspeksiya, G'aznachilik, ichki audit xizmatlari va bq.) uchun jahon tajribasidan kelib chiqib, alohida alohida davlat nazorat standartlarini ishlab chiqish va amaliyotga kiritish davlat moliyaviy nazoratini ayniqsa budget jarayoni jumladan, davlat budgeti mablag'laridan samarali va maqsadli foydalanish ustidan nazoratni sifatini va samaradorligini oshiradi.

"Hozirgi kunda davlat moliyaviy nazorati jumladan, budget nazorati tizimining turli jihatlari yagona bo'lmagan qonunlar va me'yoriy hujjatlar bilan tartibga solingan". Jumladan O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasi to'g'risidagi qonun davlat budgeti va masadli jamg'armalar mablag'laridan foydalanish ustidan tashqi nazoratning yagona tizimini ta'minlashni palataga yuklaydi. Budget kodeksi esa budget jarayoni ishtirokchilarini nazorat masalasida davlat moliyaviy nazorat organlari bilan qisman bog'laydi.

Lekin, Davlat mablag'lari hisobidan amalga oshiriladigan ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish dasturiga kiritilgan obyektlarlar, davlat budgetidan ajratilayotgan subsidiya, subvensiyalar, davlat qarzi va grantlar hisobiga amalga oshirilayotgan loyihalar kabilarga davlat moliyaviy nazorati bo'yicha aniq me'yoriy xuquqiy hujjatlar yoki standartlar ishlab chiqilmagan.

Bugungi kungacha davlat moliyaviy nazorati jumladan, budget nazorati sohasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi yagona qonunning ishlab chiqilmaganligi davlat moliyaviy nazoratining me'yoriy-huquqiy bazasining kuchsizligi belgisi hisoblanib, mamlakatda davlat budgeti va maqsadli jamg'armalar va budgetdan mablag' oluvchilar mablag'larining nazoratini olib boradigan asosiy va muvofiqlashtiruvchi organlarning aniq maqomi, vakolati va majburiyatlari qonun darajasida belgilanmaganligi natijasi sanaladi. Shu sababli davlat moliyaviy nazorati jumladan, budget nazoratining uslubiy bazasini takomillashtirishdan keyingisi tizimni qayta shakllantirish hisoblanadi.

Ikkinchi yo'nalish davlat moliyaviy nazorati tizimini qayta shakllantirish hisoblanadi. Bugungi shakllangan "davlat moliyaviy nazorati tizimi nazoratning barcha bosqichlarida budget oqimlarining harakati va maqsadli yo'nalishi nazoratini o'tkazishni to'liq va kompleks ta'minlamaydi". Shuning uchun davlat moliyaviy jumladan, budget nazoratini respublika va mahalliy budgetlar darajasida amalga oshirish shuningdek, "davlat budgeti xarajatlarini samaradorligini oshirish budget qonunchiligi buzilishining profilaktikasini kuchaytirish va masofaviy nazoratni kengaytirish keng ko'lamda qo'llash va davlat moliyaviy nazorat organlari faoliyatini takomillashtirish talab etiladi". Bu Hisob palatasini viloyatlarda ham bo'linmalarni tashkil qilish, Moliya vazirligi Davlat moliyaviy nazorati departamentini va uning hududiy boshqarmalari negizida alohida Davlat moliyaviy nazorati inspeksiya tashkil etish maqsadga muvofiq ekanligini ko'rsatadi.

Budget jarayoni nazoratining dastlabki va joriy nazoratida muntazam jarayonini ta'minlaydigan vakolatli organlar funktsiya va vakolatlari muhim o'ringa ega. Muhim vazifa, budget nazoratida g'azna organlari rolini oshirish sanaladi. Davlat moliyaviy nazorati tizimini shakllantirishda idoraviy budget nazorati ya'ni ichki auditni ahamiyatini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir. Bu nazorat budget mablag'laridan samarali foydalanishning obyektiv natijalarini ta'minlovchi nazorat bosqichini o'zida aks ettirib, bunda budget mablag'laridan foydalanishni tekshirish amalga oshiriladi. Shuning uchun birinchi darajali budget mablag'larini taqsimlovchi vazirlik va idoralarning hammasida ichki audit bo'linmalarini tashkil etish budget mablag'larini samaradorligini oshiradi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

So'ngi yillarda davlat moliya tizimida olib borilayotgan islohatlarda davlat moliyaviy nazoratini rivojlantirishni asosiy ahamiyati shundan iboratki, "unda davlatning xaqiqiy iqtisodiy hamda moliyaviy holati to'g'risida kerakli ma'lumot va axborotlar shakllantiriladi, hakikatda amalga oshirilgan ishlar, shuningdek, davlat budgeti va mamlakatdagi moliyaviy vaziyatni xolis baholash imkoniyatini beradi". Bugungi kunda davlat moliyaviy nazorati predmetini keng va murakkabligi, uning mazmuni va qo'llash ko'lamini aniqlashda yagona yondashuvning yo'qligi olimlar o'rtasida davlat moliyaviy nazorati tushunchasi talqinlarida turli nuqtai nazarlar mavjud. Shuning uchun davlat moliyaviy nazorati va davlat budgeti nazorati tushunchalariga mualliflik ta'riflari berildi. Budget tizimi budgetlari jarayonlarida davlat moliyaviy nazorati tamoyillari, uning asosiy elementlarini takomillashtirish nazoratning natijadorligini oshiradi. Shuning uchun maqsadga muvofiqlik va samaradorlik tamoyillaridan ham foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Samaradorlik tamoyili, nimaningdir mantiqiylik, amaliy va nazariy asoslilikini nazarda tutsa, maqsadga muvofiqlik tamoyili qo'yilgan maqsadga mos kelishni anglatadi.

Budget jarayonida davlat moliyaviy nazorati bu bir tartib tizimi hisoblanadi. Tizimdagi tarkibiy o'zgarishlar, butun sifatida tizimni rivojlantirish yo'llarini belgilashni talab etadi. Bunda chegara doirasida nazorat funksiyalarini bajaruvchi, davlat moliyaviy nazorati tashkiliy tuzilmasining nazorat qilish dasturlari bilan uzviy bog'langan Davlat moliyaviy nazorati javobgarlik markazi tizimlarini joriy etish va qo'llash muhim va ahamiyatli hisoblanadi. Shuningdek, ushbu markazlarning tarkibi va tuzilmasi, davlat tuzumi, funksiyalari va davlat tomonidan o'z rivojlanishining turli bosqichlarida hal etiladigan vazifalar bilan belgilanishi nazorat samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar ro'yxati:

1. Baranova Y.K. Gosudarstvenniy finansoviy (budjetniy) kontrol segodnya // Sotsialno-ekonomicheskiye yavleniya i protsessi. - 2018. - T. 13. № 1. - S. 87-91
2. Davlat Soliq Qo'mitasi: O'zbekiston xufiyona iqtisodiyoti 245 trln so'mni tashkil etdi. <https://review.uz/oz.10.09.2020>.
3. Agapov S.A. Gosudarstvenniy . finansoviy kontrol i budjetnaya politika Rossiyskogo gosudarstva. - M.: Finansoviy kontrol, 2004. – 264 s.
4. Aktualniye problemi metodologii, organizatsii i praktiki finansovogo kontrolya, audita i sudebno-buxgalterskoy ekspertizi v protsesse perexoda na innovatsionniy put razvitiya: Materiali Mejdunarodnoy nauchno prakticheskoy konferensii VZFEI 25 yanvarya 2011 g. - M.: VZFEI, 2011.- 160 s.
5. Alskiy A.O. Zadachi i metodi finansovogo kontrolya. - M.: Finansovoye izdatelstvo NKF SSSR, 1925. – 31 s.
6. Bryummerxoff D. Teoriya gosudarstvennix finansov: Perevod sedmogo nemetskogo izdaniya/ D. Bryummerxoff; Vladikavkazskiy institut upravleniya; pod red. A.L. Kudrina, V.D. Dzgojeva ; redkol.: Shamxalov F.I., Makarov V.L., Nekipelov A.D. [i dr.]. - Vladikavkaz, Pioner-Press, 2002. – 471 s.
7. Bursev V.V. Gosudarstvenniy finansoviy kontrol: metodologiya i organizatsiya. - M.: IVS "Marketing", 2000. – 392 s.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.